

JULIE THOMAS

*De jongen,
de viool
en
de meester*

De mysterieuze weg van een kostbare viool die door
de nazi's wordt onvreemd van een Joodse familie

JULIE THOMAS

De jongen, de viool en de meester

Roman

Vertaald door Marian Muusse

 Voorhoeve

Proloog

*Berlijn,
februari 1935*

‘Wat betekent het als iemand je een zwijn noemt?’ vroeg Simon Horowitz plotseling terwijl de zwarte Mercedes-Benz van zijn vader tot stilstand kwam aan het einde van een doodlopend straatje, een zijstraat van de Friedrichstrasse.

‘Wie heeft je zo genoemd?’ Simon hoorde aan zijn stem dat zijn vader bezorgd was.

‘Niemand. Maar Joshua vertelde ons op school een verhaal. Een nazibeambte liep op straat langs zijn vader en zei “zwijn”, en toen nam Joshua’s vader zijn hoed af en zei: “Goldstein, prettig kennis te maken.”’

Benjamin Horowitz lachte schaterend terwijl Simon uit de enorme auto stapte en naar hem toe liep.

‘Een heel gepast antwoord. Zeg maar tegen Joshua dat ik zijn vader een genie vind.’

Dit was een viooluitje. Soms ging zijn oudere broer Levi ook mee, maar die was vandaag met het buurmeisje gaan schaatsen. Waarom zou je met een meisje gaan schaatsen als je ook voor een viooluitje kon kiezen? David en Rachel, de tweeling, waren nog maar negen. Die vonden het saai als papa viool speelde. Mama zei dat ze nog te jong waren om de familieschatten te waarderen.

‘Kom, anders komen we te laat,’ zei zijn vader. Hij zette er stevig de pas in en de vioolkoffer in zijn hand slingerde heen en weer terwijl hij door de straat liep. Simon was bijna veertien. Hij voelde zich jaren ouder dan de tweeling en hij was blij dat de viooluitjes het verschil duidelijk maakten. Hij hield zijn pas in en liet zijn vader voorop lopen.

Het was hartje winter en de etalages stonden vol bonte, verleidelijke spullen. Hij liep van de ene winkelruit naar de andere. Boeken, tijdschriften en kleurkrijt achter de ene, glanzend gouden en met diamanten bezette juwelen achter een andere en heerlijke taarten en gebakjes op ronde, houten plateaus achter een derde.

‘Weet je nog dat je vroeger met je neus tegen het raam toekeek hoe het peperkoekhuis in elkaar werd gezet?’ Zijn vaders vraag verraste hem en Simon keek op naar zijn ronde, glimlachende gezicht. Hij had gemerkt dat belangrijke mannen geen tijd hadden voor kinderen en dat zijn vader geduldig en vriendelijk was, was bijzonder. Maar toch, als hij met zijn neus tegen een etalageruit had gestaan, moest dat jaren geleden zijn geweest.

‘Ik weet nog dat de tweeling naar binnen wilde. Ik ging altijd liever naar hiernaast.’

‘Hiernaast’ was *Amos Wiggensteins Muziekwinkel*. Samen liepen ze de paar meter naar de volgende etalage. Die stond vol violen en altviolen, uitgestald op zacht, heldergroen satijn. Er omheen lag kunstig gerangschikte bladmuziek.

‘Kom maar binnen als je zover bent,’ zei zijn vader rustig terwijl hij de deur opendeed en de winkelbel liet klingelen. Die tinkelde zilverachtig als een klaterende waterval. Simon hield van dat geluid. Het betekende dat hij de grot van Aladdin binnenging en hij voelde de vertrouwde opwinding opkomen.

Een stevige jongen in een donkerblauwe, wollen jas die hem iets te krap zat, staarde vanaf de ruit naar hem terug. Kortgeknippte, zwarte krullen, een mollig gezicht dat uitliep in een kin met een flinke kuil, bruine ogen met een opmerkelijke blik. Na een tijdje trok hij de zware deur open en glipte naar binnen.

Violen en altviolen in allerlei maten hingen aan metalen haken in het plafond of stonden op standards op de planken die aan de muren van de lange, smalle winkel hingen. Geuren wolften op naar zijn neus, sparrenhout, vernis, esdoornhout,

bijenwas en stof. De geur van hars hing zwaar in de lucht en het gefilterde zonlicht vormde gouden bundels die tegen de klankkasten van de instrumenten weerkaatsten.

Simon richtte zijn aandacht op de dichtstbijzijnde viool. Die was warm oranjebruin met een lichtere inleg langs de randen. Hij streeelde de klankkast met zijn vinger. Het hout voelde koel en glad maar ook uitnodigend aan, alsof het er naar hunkerde om muziek te laten horen. Hij verlangde er plotseling zo intens naar om het instrument op te pakken en erop te spelen dat zijn adem stokte. Ernaast hing een halve viool die helemaal met goudverf was beschilderd en verderop in de rij zag hij een bijna zwarte.

Toen hij nog jonger was, stelde hij zich soms voor dat hij hiernaartoe kwam om zijn eigen viool uit te kiezen, maar nu begreep hij dat niets op deze planken de vergelijking kon doorstaan met wat hij onder glas in de muziekkamer thuis zag. De Guarneri del Gesù uit 1742 was een van de meest magnifieke snaarinstrumenten die ooit waren gebouwd en hij was al honderdvijftig jaar in het bezit van de familie Horowitz. Simon wist wat hij wilde en bij elk bezoek aan deze winkel stond zijn carrière hem helderder voor ogen: hij zou met de Guarneri recitals geven met het Berlijns Filharmonisch Orkest.

Langzaam werd hij verder door het volle gangetje gelokt. Houtkrullen knisperden op de grond onder zijn voeten en hij moest zich tussen lege vioolkisten en muziekstandaards door wringen. Hij liep langs de hoge kasten met kleine vakjes vol reinigers, snaren, sleutelwas en kinsteunen en bleef aarzelend in de deuropening van de achterkamer staan.

Jacob, de slungelige tiener die Amos hielp in de winkel, stond over de zilverkleurige pan met huidenlijm op het fornuis gebogen. Hij roerde er voorzichtig in en sloeg de twee mannen nauwlettend gade. Amos en zijn vader stonden bij de werkbank, die omringd was door het gereedschap dat bij het vioolbouwersvak hoorde: beitels, schaven, schraapstalen, vijlen en gutsen. Amos hield de viool in het licht.

‘Nog even schitterend als altijd. Een waar meesterwerk,’ fluisterde hij. Hij leek zich niet bewust van de mensen om hem heen en zijn oude vingers hielden het instrument voorzichtig vast, liefdevol, eerbiedig. Simon was dit gewend; hij had veel volwassenen de Guarneri zo zien vasthouden. De warm-bruine olieverniss glansde als nieuw in het zachte kunstlicht en Amos keerde de viool opnieuw om.

‘Dat weet ik, Amos. Maar kun je het? Is het mogelijk?’ Simon hoorde iets ongebruikelijks in zijn vaders stem, ongeduld, onzekerheid.

‘Mogelijk? Ja, zeker. Maar of ik het aanbeveel, weet ik nog zo net niet,’ zei de oude man langzaam.

Plotseling hing er een soort spanning in de winkel en Simon merkte dat zijn vader verontwaardigd was. Niemand sprak hem tegen als het om de instrumenten ging.

‘Als ik advies wil, vraag ik daar wel om. Als je het kunt, doe het dan.’

‘Maar je verandert belangrijke historie, mijn vriend.’

Benjamin Horowitz verstarde. Simon kende die reactie goed. Zijn vader werd niet snel boos, maar over zijn dierbare viool wond hij zich altijd makkelijk op.

‘Het is mijn verantwoordelijkheid om hem veilig te bewaren. De wereld verandert en we zullen misschien wel veel verdragen met de duivel moeten sluiten. De waarde gaat hierdoor omlaag en misschien kan ik andere schatten opgeven en deze behouden.’

In Simons gedachten kwam een vraag op, een duister voor gevoel. Het maakte hem bang en nog voordat de vraag zijn lippen bereikte, draaide hij zich om naar de winkel. Soms was het beter je van je plaats bewust te zijn. Hij keek over zijn schouder naar de twee mannen die zich niet van hun omgeving bewust waren en gebogen stonden over de viool die nu op de groene doek lag die over de werkbank hing.

Jacob liep achter hem aan, nam een viool van een haak, pakte een strijkstok en gaf ze aan Simon. Hij speelde een paar

noten en draaide aan een paar stemsleutels. Daarna speelde hij een muziekfragment. Jacob keek verrukt toe. Simon prutste nog wat aan de sleutels, speelde nog een stukje en voelde zich plotseling opgetogen toen het fraaie, heldere geluid van Bach door de naar hars geurende ruimte klonk. Amos en Benjamin kwamen de achterkamer uit.

‘Hij heeft talent, die zoon van jou,’ mompelde Amos. Benjamin glimlachte vol genegenheid naar Simon.

‘Het is een fijne knul en hij studeert hard.’

‘Dat kan zijn, maar hij heeft zachte handen en een natuurlijk ritmegevoel en wie dat heeft, heeft de strijd al half gewonnen.’

Simon hield op met spelen en gaf de viool en de strijkstok aan Jacob terug. Hij voelde dat hij bloosde. ‘Dank u, meneer,’ zei hij zacht.

‘Dat is een Franse viool, gebouwd in 1810. Niet zo mooi als de Guarneri van je vader, maar toch heel kostbaar.’

Amos pakte een doosje uit het rek achter zich en stak het de jongen toe.

‘Hier, jongen, neem wat hars mee. Als je doorgaat met oefenen, zou je op een dag weleens heel goed kunnen worden. Dan horen we je op je papa’s Guarneri spelen. Wist je dat de meester zelf het geluid als de tranen van een engel beschreef?’

‘Nee, meneer!’ Simon klonk verbaasd. Had de meester, Guarneri del Gesù, de klank van hun viool beschreven? Hij wisselde een glimlach uit met zijn overduidelijk verrukte vader.

Ze namen afscheid en lieten de viool onder de hoede van Amos achter. Halverwege de straat tikte Simon zijn vader bezorgd op zijn arm.

‘Wat gaat hij ermee doen, papa?’

Benjamin legde zijn hand op de schouder van de jongen terwijl ze over de stoep naar de wachtende auto liepen.

‘Een kleine aanpassing maar, een noodzakelijke... verbetering. Je ziet het zelf wel als ik hem volgende week ophaal.’

I
TALENT

Daniel Horowitz

2008

1

*Nieuw Zeeland,
februari 2008*

Het was pikdonker in de concertzaal. Je kon een speld op de houten vloer horen vallen en vijfduizend mensen hielden vol spanning hun adem in. Plotseling verscheen er vooraan op het podium een grote lichtcirkel en Daniel Horowitz, veertien jaar oud, liep vanuit het donker naar het midden van het witte licht. Hij droeg een strak gesneden zwart pak en een wit overhemd met een zwart vlinderdasje. In zijn linkerhand hield hij een viool, in zijn rechterhand een strijkstok. Even knipperde hij snel met zijn ogen om ze aan het licht te laten wennen en zijn zenuwen te kalmeren. Het enige wat hij kon zien, was een rij geheimzinnige gestalten in het donker, maar ergens in de zaal zat zijn vader, met net zo'n bonkend hart als hijzelf. Een zweetdruppel liep over zijn gezicht. Hij veegde hem weg met de manchet van zijn overhemd en haalde een paar keer diep adem om tot rust te komen.

De toneellampen lichtten op en onthulden achter hem een volledig orkest en de lange, indrukwekkende gestalte van de dirigent die op zijn verhoging stond, met zijn stokje geheven. De sfeer in de zaal was geladen en alle oren werden gespits. Na één dramatische zwaai van de dirigeerstok zette het orkest krachtig Paganini's *Allegro Maestoso* in, het eerste deel van het vioolconcert in D-majeur.

De jongen wachtte ruim een minuut. Daarna draaide hij nog een laatste maal aan de schroef onder aan zijn strijkstok, legde de viool op zijn linkerschouder en hief zijn stok tot boven de snaren. De dirigeerstok zwaaide omlaag en een

krachtige, zelfbewuste toon klonk op. De ogen van de jongen gingen dicht, zijn spanning was verdwenen. Zijn lange vingers vlogen over de ebbenhouten toets en de licht gebogen strijkstok betoverde het verrukte publiek.

Daniel was zich van niets anders bewust dan van de muziek en terwijl de tonen in golven over elkaar heen buitelden, wiegde zijn slanke lichaam van voor naar achteren. De dirigent stond half naar hem toegekeerd en hield hem bijna voortdurend in het oog. Tegen het einde zweeg het orkest en speelde de jongen de complexe muziek, het ene ingewikkelde hoogtepunt na het andere, terwijl de emotionele reis naar een climax toewerkte.

Toen, zeventien fascinerende minuten later, viel het orkest nog een laatste keer in. De slotnoot speelde Daniel met een zwierig gebaar. Hij wierp zijn hoofd achterover, liet zijn armen naast zijn lichaam vallen en maakte een diepe buiging. Een seconde lang heerste er een eerbiedige stilte in de zaal, maar daarna stond het publiek als één man op en begon luid te applaudisseren en ‘bravo!’ te roepen.

Daniel stond in de coulissen en keek naar het orkest dat een vioolspelende jonge vrouw begeleidde. Het was de finaleavond van het Samuel J. Hillier-concours en alle andere deelnemers waren minstens vier jaar ouder dan hij. Hij kwam uit Newbrick, Illinois en was een van de drie Amerikanen die de halve finale hadden gehaald, maar ging als enige door naar de finale. De andere finalisten kwamen uit Rusland, Korea, China, Australië en Canada. Het concours bestond al zeventig jaar en werd elk jaar in een ander land georganiseerd. Een vierjarig schema bepaalde welk instrument aan de beurt was: de piano, de viool, de cello en de altviool wisselden elkaar af, en dit jaar was de viool aan de beurt. Het prestigieuze concours was omgeven door tradities en de hoofdprijs bestond uit een geldbedrag van twintigduizend dollar. Dat ging gewoonlijk naar een musicus die op het punt stond om door te breken als solist. De prijs werd ook beschouwd als een belang-

rijke stap naar internationale erkenning en Daniel wist dat hij nog lang niet zover was.

Hij was enig kind, lang voor zijn leeftijd, en hij had lange armen en benen en zwarte krullen die voor zijn ogen hingen tegen de tijd dat hij naar de kapper moest. Vrouwen waren weg van het kuiltje in zijn kin, zijn grote, bruine ogen en zijn lange zwarte wimpers. Hij wenste soms dat hij een wat stoerder uiterlijk had en vroeg zich dan af of hij er met een gebroken neus of een klein litteken ouder en gemener uit zou zien. In veel opzichten was hij maar een gewone jongen, totdat je hem viool hoorde spelen. Zijn vader had hem voor het eerst een kleine viool gegeven toen hij vier was en had daarmee de familietraditie voortgezet, die al meer dan driehonderdvijftig jaar oud was. Zijn betovergrootvader, zijn overgrootvader, zijn grootvader en zijn vader hadden allemaal vioolgespeeld en waren daar als kind mee begonnen. Maar geen van hen was zo goed geweest als hij nu al was. Tenminste, dat had zijn moeder hem verteld.

Twaalf maanden geleden had zijn muziekleraar van school, die ook zijn vioolleraar was, zijn ouders verteld dat Daniel nu beter speelde dan hij en dat hij hem niets meer kon leren. Hij stelde voor dat ze Daniel auditie zouden laten doen bij het Hamilton Bruce-conservatorium in Philadelphia. Hij was jonger dan de andere studenten, maar zijn talent was zo opvallend dat er een uitzondering voor hem werd gemaakt en hij werd met open armen verwelkomd.

Een nieuwe levensfase brak aan. Hij ging met zijn moeder in een klein flatje wonen, ver bij zijn vader en vrienden vandaan. Hij ging naar een privéschool en naar het conservatorium en had voor beide opleidingen een beurs gekregen. Hij kreeg elke dag viool- en pianoles en na zes maanden op het conservatorium werd hij als verreweg de jongste musicus toegelaten tot een groep die kamermuziek en orkestwerken speelde. Het was hard werken en soms was hij erg moe en had hij last van heimwee, maar toch genoot hij ervan en vioolspelen gaf

hem altijd weer energie. Zelfs studeren was leuk en de onderdompeling in een wereld vol muziek gaf hem het zelfvertrouwen om zijn dromen waar te maken.

Zijn vioolleraar, een Italiaans voormalig concertviolinist die Maestro Alberto Vincelli heette, had besloten hem op te geven voor het Samuel J. Hillier-concours. Als hij bij de laatste veertig zou eindigen, zou dat een geweldige ervaring zijn. De halve finale leek zeer onwaarschijnlijk, laat staan een plaats in de finale tussen de beste jonge violinisten van de wereld, maar je kon natuurlijk nooit weten.

Hij kon hen niet zien, maar hij wist dat de juryleden daar verderop zaten, vijf personen, midden op de eerste rij, en dat ze elke noot hoorden en elke beweging gadesloegen. Er zat een knoop in zijn maag van de spanning, zijn mond was droog en hij wilde kuchen. Hij nam een slok uit zijn flesje water. Het water was niet koud meer, maar wel nat.

‘Ha, lieverd.’

Hij draaide zich om toen hij zijn moeder hoorde fluisteren. Ze droeg haar lievelingsjurk, die ze de ‘geluksjurk’ noemden: een strapless, groenzijden avondjapon. Ze hield zijn vioolkoffer tegen haar lichaam geklemd.

‘Ze speelt wel kil, hè, die Amy Funston?’ merkte ze op.

‘Maar technisch doet ze het erg goed. Dat is haar kracht. Het is echt een heel moeilijk stuk.’

‘Nu alleen Pomakov nog.’ Het was een mededeling, geen vraag. Hij draaide zich om en keek naar haar en ze glimlachte bemoedigend terug. Hij bedacht dat die balans haar heel goed afging; hem motiveren en achter de vodden zitten, maar hem ook laten merken dat ze trots op hem was. Hij zou het concours graag voor haar winnen en de wetenschap dat dat niet zou lukken, bezorgde hem een schuldgevoel.

‘Hij was fantastisch in de halve finale,’ zei hij zacht.

‘Niet zo fantastisch als mijn zoon!’

Hij fronste zijn wenkbrauwen. ‘Verwacht er nou maar niet te veel van, mam.’

Het meisje eindigde haar spel met een lange, zachte toon en het publiek reageerde met ingehouden applaus. Cindy en Daniel gingen opzij toen een kleine, gedrongen Russische tiener hun een boze blik toewierp en naar het podium beende.